

Blaž Karlin

PASIJONKE 2016

Pesmi o trpljenju v vojni in miru

Ko smo se na topel večer bližajočega se poletja zbrani v vrtu Loškega gradu počasi začeli posedati na svoja mesta in je v krošnjah lip nad nami že zahajalo sonce, je v nas raslo pričakovanje po intimnem zlitju besedne in glasbene umetnosti. Simbolno moč toneče svetlobe je krepilo medlenje po stopnicah amfiteatra razporejenih drobnih svečk, uvodna skladba pa nas je vabila k zbrani tišini. S podarjenim panoramskim razgledom proti Stari Loki in hribom v ozadju smo bili pripravljeni, da ponovno izkusimo zdravilno moč poezije.

Pesniški recital *Pasijonke – pesmi o trpljenju v vojni in miru* je bil v Škofji Loki in okolici prvič izveden na pet majskih večerov leta 2015, ko smo se spominjali 70-letnice konca druge svetovne vojne in povojnih pobojev. Njegov uspeh nas je prepričal, da smo ga pripravili tudi leto dni kasneje, v petek, 27. maja 2016, ob tej priložnosti tudi v počastitev 25-letnice samostojne slovenske države. Tako smo lahko prisluhnili izbranim pesmim Tineta Debeljaka, Pavleta Borštnika, Milene Šoukal, Toneta Pavčka, Toneta Kuntnerja, Braneta Senegačnika in drugih, v katerih se je misel na trpljenje tematsko prepletala s hrepenenjem po domovini.

Foto: Peter Pokorn ml.

S svojim nastopom so recital ponovno oblikovali mladi – dva recitatorja in dve glasbenici –, ob koncu pa nas je z zanj tako značilnim ekspresivnim podajanjem poezije počastil tudi pesnik Tone Kuntner, ki je bil med gosti večera.

Organizatorja Pasijonk: Muzejsko društvo Škofja Loka (zanj predsednik mag. Aleksander Igličar) in Kulturno-zgodovinsko društvo Lonka Stara Loka (zanj predsednik Klemen Karlin)

Idejna zasnova in uvodni nagovor: Blaž Karlin

Izbor pesmi: Helena Janežič in Klemen Karlin

Recitatorja: Neža Bohinc in Andrej Høivik

Glasbena meditacija: Jelena Trebaticki in Nikolina Vukoja (flavta)

Fotografija: Peter Pokorn ml.

Ozvočenje: Srečko Klančar in Jože Šturm

Spletna stran projekta: www.pasijonke.si

UVODNI NAGOVOR (Blaž Karlin)

*Jokal je Jeremija
ob vâdah babilonskih,
harfo obesil na vrbo.
Jokam jaz, o Marija,
sam v velemestih milijonskih,
pojoč na struno trdo.*

— —
*Kje si, o Domovina?
Po tebi mi srce umira!*

— —
*Jokal je Jeremija,
pojem jaz svoje joke,
tresoč se kot vrh evkalipta ...*

S temi verzi je slovenski Jeremija, naš narodni pesnik izgnanstva dr. Tine Debeljak, v *Prošnji pesmi za vrnitev* izpovedal svoje hrepenenje po eni temeljnih vrednot, ki določajo človekovo dostojanstvo¹ –, po domovini.

Domovina za človeka, iztrganega iz domače zemlje, prerašča v svetinjo, v referenčno točko za osmišljanje trpljenja, v vogelni kamen intimne zgradbe hrepenenja. Poezija mnogih slovenskih pesnikov in pesnic, ki jim je bilo mirno in svo-

¹ Irena Avsenik Nabergoj, Hrepenenje po domovini v poeziji slovenskih avtoric v zdomstvu, Dve domovini / Two Homelands, Ljubljana 2005, str. 126.

Foto: Peter Pokorn ml.

bodno bivanje v domovini nasilno odvezto, je prepojena s pristnim in globokim domotožjem. Njihova izpoved raste iz korenin osebne izkušnje in v zdomski skupnosti navzočega razpoloženja, da so po krivici zamolčani del narodovega telesa, v slepi ulici tuzemske rešitve pa hrepenenje pogosto prestopa v metaforo iskanja človekove domovine v najglobljem, presežnem pomenu.²

Pasijonke imajo kot pesmi za razumevanje tragike naše polpreteklosti pred drugimi zgodovinskimi dokumenti tega zgoščenega in nečloveško krutega časa to prednost, da je vanje zajeto čustvovanje, čutenje in doživljanje enkrat za vselej ohranjeno – dr. Stanonikova pravi – nekako zamrznjeno.³ Kako globoka in trajna je bila povezanost z doma pregnanih z domačo zemljo, je pred leti pretresljivo ubesedil pisatelj akademik Zorko Simčič:

»... tisti pogrebi v tujini ... ko so trudni javni delavci drug za drugim legali v grob ... tisti žalostni pogrebi v tujini, ko so po zadnjih molitvah ustnice onemele in je kdo od žalujočih, kdaj kakšen otrok ... odprl zavitek ali škatlico, vzel iz nje prgišče slovenske zemlje, prinesene preko oceana, in jo stresel na krsto ... ko si začutil, da z mrtvim odhaja v grob del Slovenije. Kdor ni videl teh prizorov, ne ve, ne more vedeti, kaj pomeni domača gruda človeku, ki je bil prisiljen umakniti se v tujino, ne more razumeti desetletja trajajočega domotožja ...«⁴

Sramotni 27. maj 1945, ko so britanski zavezniki z avstrijske Koroške v Tito-vo Jugoslavijo – v mučenje in smrt – s prevaro poslali prve konvoje razoroženih pripadnikov slovenske narodne vojske in civilistov, je bil uvodni akord v zenit slo-

² Prav tam.

³ Marija Stanonik, Tih spomin vsem žrtvam boja: diferenciacija in interference v slovenskem penjenju med drugo svetovno vojno 1941-1945, ZRC SAZU, Ljubljana 2016, str. 9.

⁴ Zorko Simčič, Meditacija ob postavitvi spomenika dr. Tinetu Debeljaku, Škofja Loka, 25. 11. 2003, v: Loški razgledi, 2013, letnik LX.

Foto: Peter Pokorn ml.

venskega pasijona, s kajnovskim dvigom roke brata nad brata spočet že ob zori vojne. Medtem ko so narodi po Evropi praznovali zarjo svobode, se je na našem domačem vrtu s civilizacijskim padcem zmagovalcev v barbarstvo razcvetela nepregledna množica rož pasijonk. Tudi na vrtu Loškega gradu, ki je bil po koncu vojne spremenjen v koncentracijsko taborišče za nasprotnike nove revolucionarne oblasti.⁵ Škofjeloški pasijon patra Romualda, ki ga je tik pred vojno morijo po skoraj 170-letni prekinitvi uprizarjanj na oder ponovno postavil prav Tine Debeljak, je v razmiku le nekaj let dobil naslednika v grozljivem *narodovem pasijonu*.

Slovenska tragedija je nato svojo dolgo senco vrgla tudi na tiste, ki so si s srečnim begom v tujino pred maščevalnimi besmi uspeli rešiti vsaj golo življenje. Trpljenje v vojni in neposredno po njenem koncu se je dopolnilo z dolgoletnim tihim trpljenjem v miru, neuresničeno hrepenenje po vrnitvi domov pa so mnogi morali odnesti s seboj v grobove. Ponovno se je potrdila prastara napoved, da bodo tisti, ki so dali skozi rdeče morje, umrli na tujem, v puščavi, vstop v obljubljeni deželni svobode – domovino –, pa bo dovoljen šele njihovim otrokom in otrok otrokom.

Naj torej usoda pobitih in pregnanih v nas utrdi zavest, da njihova žrtev ni bila zaman. Da je njihovo hrepenenje po zemeljskem pribežališču pred krivicami, tesnobami, nesrečami, osebnimi in narodnimi razklanostmi svoj odgovor vendarle dobilo – ga s krvjo in trpljenjem izprosilo – z rojstvom samostojne in svobodne slovenske države. Prav zato letošnje branje *pasijonk* posvečamo 25-letnici naše domovine Republike Slovenije.

Spoštovani, dovolite si, da se vas *pasijonke* – pesmi o trpljenju, prepletene s hrepenenjem po domovini – dotaknejo.

⁵ Milko Mikola, Dokumenti in pričevanja o povojnih koncentracijskih taboriščih v Sloveniji, II. del, Študijski center za narodno spravo, Ljubljana 2008.

SEZNAM PESMI

Brane Senegačnik: Temno znamenje
 Vladimir Kos: Tajna
 Milena Šoukal: Na vrhu stojiš in nimaš imena
 Karel Rakovec: Domotožje
 Tine Debeljak: Velika črna maša za pobite Slovence
 Tone Pavček: Take dežele ni
 Ivan Hribovšek: Pesem o deklicah, pesmi in smrti, 5.
 Alojzij Grozde: Domovini
 Pavle Borštnik: V mraku
 Severin Šali: Spev rodni zemlji
 Branko Rozman: Mama, kako je doma?
 France Balantič: Sen o vrnitvi
 Odon Peterka: Domovina
 Tone Kuntner: Ta luč
 Tone Kuntner: Zahvaljeni
 Tine Debeljak: Poljub

*S poljubom tvojim šel sem v blodnje sveta,
 držim na ustnah ga kot méd metulja:
 z rož Tvojih sél je v trpek grm trnulja –
 ne dam mu odleteti ... noče s cvéta ...*

*Vihar me trese – Tvoj metulj ne odleta,
 žar tropski žge – sem v senci kril iz tulja,
 grom vdarja v mé – ne ospém cvetov s kobulja:
 čimbolj je méd grenkost – bolj sva zažeta ...*

*Kaj, žena, trni ostric so: domovina ...
 razpor sveta ... tujina ... črtov hrup!
 Najbolj boli ta cvet ... cvet ... slast edina,
 v pasijonki ustnic mojih – Tvoj poljub:*

v dan – mrzel žar ... v noč – žgoča mesečina ...

Trpim pod zvezdo Križ: Ljubezen, Vera, Up ...

Tine Debeljak, *Poljub*
 Loma Negra, 14. februar 1951

Janez Žakelj

MARKO – PASIJON LJUBEZNI V CERKLJAH OB KRKI

Evangelist Marko je bil eden izmed tistih, ki so med prvimi popisali Jezusovo življenje za pogane. Preseneti nas s svojo neposrednostjo in realnostjo. Jezus uči, ozdravlja, vendar kljub temu mnogi dvomijo vanj. Posebej se v učence zasidra strah ob Jezusovem trpljenju in celo v poročilih o Jezusovem vstajenju je dvom še vedno prisoten. Jezus s svojo ljubeznijo, ki jo je pokazal na križu in ob vstajenju, daje gotovost našemu življenju.

Pred vami je pasijon. Kristusov pasijon in hkrati Markov pasijon, saj je bil v tej zgodbi tudi sam izdan in prevaran. Poleg Jezusa in Marka doživljajo v pasijonu verbalno ponižanje tudi ženske in to od Jezusovih učencev, kakor da še niso doumeli Jezusovega naročila ljubezni. Jezusovo vstajenje in pričevanje zanj vse poto-laži in zbliža. Apostola Janeza v igri ni in tako v vrtu Getsemani kot pod križem lahko gledalec prevzame njegovo vlogo. Tudi ti si del iste žive Cerkve, ki jo gradijo apostoli po vstajenju na temelju Jezusovega darovanja.

Brez Jezusove ljubezni ni odrešenja. Iz navdušenja, ki ga imajo učenci ob prihodu v Jeruzalem, se pri zadnji večerji hitro pojavijo dvomi. Marko, ki sledi Judu Iškarijotu, je v nevarnosti, da ne spozna pravega Jezusa. Do preobrata pride, ko Marko izgubi „umazano“ obleko in ga Peter ogrne z velikim belim oblačilom, ki predstavlja katehumene (pripravnike na krst). Ob križanju dobiva Marko novo poslanstvo. Cerkev brez Jezusa je neenotna in v njej ostaja strah. Jezus prinaša mir. In ko učenci oznanjajo Jezusovo vstajenje, izginja strah, ne bojijo se niti umreti za njegovo ime.

Foto: Barbara Špiler